

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД

**“Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”**

кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

М А Т Е Р І А Л И

IV Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених

**“КОНЦЕПТИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА”**

(Одеса, 21-22 травня 2021 року)

Одеса -2021

УДК: 1:403:316.6(08)

К 65 Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства :
Матеріали IV Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» (Одеса, 21-22 травня 2021 р.) 65 с.

Рецензенти:

Єременко Олександр Михайлович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія»

Романенко Михайло Ілліч - доктор філософських наук, професор кафедри філософії Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Збірник матеріалів IV Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» вміщує матеріали, які досліджують соціокультурні засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності суспільства, аналізують соціокультурні трансформації молодіжного соціуму, показують соціокультурні трансформації освітнього середовища та розкривають проблемні моменти культури бізнесу в умовах соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства, а також розглядають синергетику як самоорганізаційну систему у суспільстві, що трансформується. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 12 від 27 травня 2021 року)

такі риси національного менталітету, які здатні вивести нашу державу на рівень економічно розвинених країн. Це, перш за все, така національна риса, як хазяйновитість. У народних прислів'ях і приказках поняття «хазяїн», «господиня», «хазяйська дитина» звучать не інакше, як похвала. Інша позитивна риса української ментальності - це особливе емоційне світовідчуття. Цей стиль мислення вирізняв і запорозьких козаків, котрі здобували перемоги не завдяки силі, раціональній тактиці чи «залізній» дисципліні, а діям, яких від них ніхто не очікував. Жвавість, нестандартні ходи, несиметричні відповіді - все це проявляється як в українській економіці, так і в геополітиці. І в цьому наш психологічний козир, адже ці риси невластиві ні європейцям, ні американцям. Крім цього, українцю властивий здоровий прагматизм. Навіть славнозвісна українська «жадібність» тут може зіграти позитивну роль. Миролюбність, неагресивність, вміння уникати зіткнень - це чинник стабільності.

Таким чином, деякі ментальні особливості українського народу можуть бути ефективним ресурсом, який можна використовувати в процесі трансформаційних змін сучасного українського суспільства. Для цього представляється важливим подальше дослідження розвитку ментальності населення українського суспільства, яке є затребуваним у контексті наукового пізнання нових соціокультурних феноменів трансформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Суспільна трансформація: концептуалізація, тенденції, український досвід / За ред. В.В. Танчера, В. П. Степаненка. К.: Ін-т соціології НАНУ, 2004. 244 с.
2. Поліщук І. Ментальність українства: політичний аспект / І. Поліщук // Людина і політика. № 1. 2001. С. 86–100.

Парадюк Олена Олександрівна – аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ТИПОЛОГІЧНО СТІЙКІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ «ІСТОРИЧНА СВІДОМІСТЬ»

Історична свідомість – це складне і багатогранне явище суспільного життя. Його не можна вивчати в якомусь одному аспекті або плані, як не можна, скажімо, надати характеристику простору, користуючись одним виміром. Тут важливим методологічним принципом повинна служити багатоплановість підходу до вивчення історичної свідомості, яка визначається різноманіттям зв'язків та відносин даного поняття з іншими формами

суспільної свідомості, у чому, зокрема, проявляється його цілісність. Такий багатоплановий підхід дозволяє розкрити різні сторони та грані історичної свідомості.

Історична свідомість – одне з центральних понять соціальної філософії та філософії історії, історичної науки, історичної психології та соціології. В умовах соціально-історичних реалій кінця XX – початку XXI століття тема історичної свідомості актуалізується як соціокультурна та світоглядна проблема сучасності, зберігаючи статус наукової проблеми, певною мірою універсальної, міждисциплінарної та актуальної проблеми філософської рефлексії сучасної людини.

Аналіз наукової літератури 1990-2000-х років, присвячений дослідженню історичної свідомості, дозволяє в узагальненому вигляді виділити найбільш типові підходи до його розуміння.

Згідно феноменологічному підходу історична свідомість розглядається як явище духовної культури, зріз суспільної свідомості, духовна сторона історичного процесу, духовної культури, що представляє собою відображення, пізнання, осмислення, інтерпретацію, винесення оцінок, вираз емоцій, осягнення людської історії як процесу, що протікає в часі, в єдності сьогодення, минулого та майбутнього. Історична свідомість як феномен, усвідомлюваний в поняттях «сенс історії», «національна ідея» тощо, розуміється як особливого роду духовна реальність. Історична свідомість – багатогранне явище духовної сфери, відображення минулого в суспільній свідомості та тимчасовий зріз всіх форм суспільної свідомості як один з факторів соціальної стабільності [3, с. 53].

Структурний підхід визначає історичну свідомість як компонент суспільної свідомості. Відповідно до даного підходу історична свідомість відноситься до тієї ж групи форм суспільної свідомості, яку утворюють релігія, мистецтво, філософія. Забезпечуючи зв'язок людської історії, історична свідомість виступає істотно важливим елементом суспільного життя, необхідною передумовою самої історії. Історична свідомість визначається прибічниками цього підходу також як почуття історії, те, що дозволяє нам відтворювати події як історію, традицію, в яку в якійсь точці включені й ми самі [1, с. 114-115].

Сутнісний (цілісний) підхід стверджує, що історична свідомість – це відносно самостійна форма суспільної свідомості, цілісна система. Тобто історична свідомість – відносно самостійна форма суспільної свідомості, яка викликана до життя реальними потребами забезпечення зв'язку часів, наступності поколінь, передачі соціального досвіду, вивчення та осмислення минулого, для того, щоб зрозуміти сьогодення і прогнозувати майбутнє. Критеріями зрілості історичної свідомості є розуміння історичного минулого, критичне та творче засвоєння його уроків широкими масами і політичними, державними лідерами. Історична свідомість постає як цілісна система, заснована на сукупності історичних знань. Властивостями цілісності історичної свідомості є її відносно-абсолютний характер, цілісність як фундаментальна властивість історичної свідомості [1, с. 123].

Розуміння історичної свідомості в умовах соціокультурної трансформації пов'язане з розширенням горизонтів не лише теоретичного оволодіння терміном «історична свідомість», а й його практичного «виходу» в простір повсякденної реальності.

Поняття «історична свідомість» може бути розглянуто в декількох значеннях:

– Історична свідомість як специфічне цілісне духовне утворення, що є вираженням суті історичного буття, або історичності людини та суспільства від мікро- до макрорівнів історії в їх взаємодії, ретроспективі та перспективі. У зв'язку з цим історичну свідомість слід розглядати в якості принципу історичності індивідуального. Тобто поряд з екологічною свідомістю історична свідомість здатна постати як імператив сучасності, фундаментальна духовна основа людини та суспільства переломної епохи в період подолання наслідків перелому.

– Історична свідомість як самостійний тип свідомості з властивою їй структурою, змістом, призначенням, що осягає на різних рівнях організації сукупність історичних почуттів, образів, інтересів, спогадів, уявлень, знань, значень та смислів історії. Її носіями виступають людина, соціальні групи та спільноти, людство. Історична пам'ять в такому ракурсі – фундаментальний компонент історичної свідомості, з яким пов'язане, власне, зберігання історичних образів і понять, їх відтворення за допомогою трансляції, а також вивільнення спогадів про історичні події, факти, особи в умовах сучасної соціальної та повсякденної дійсності. Історична пам'ять є скріпою культурно-історичної ідентичності та підставою історичної далекозорості для суб'єктів історичної реальності.

– Історична свідомість як принцип суспільного розвитку періоду трансформації. Розгляд історичної свідомості в якості принципу суспільного розвитку представляється можливим у зв'язку з тим, що формування та функціонування історичної свідомості в повсякденності сприяє утвердженню стримуючого і збереженню, в самому позитивному значенні консервативного начала в житті сучасника, в тому числі в умовах людського буття, що стрімко змінюються та модернізуються.

– Історична свідомість як філософсько-історична і соціогуманітарна проблема. Проблемний характер історичної свідомості має кілька аспектів: світоглядний, гносеологічний, методологічний, соціально-філософський та філософсько-історичний, соціолого-історичний, психолого-історичний, філософсько-антропологічний, культурологічний, етичний.

Історична свідомість виражає сутність історичного буття людини та суспільства від мікро- до макрорівнів історії в їх взаємодії, в ретроспективі та перспективі. Принципами функціонування історичної свідомості виступають спадкоємність, традиціоналізм. Історична свідомість, з одного боку, є проблемою переломною епохи, з іншого – може бути розглянута в якості принципу суспільного розвитку, духовної підстави життя сучасної людини та суспільства [2, с. 110-114].

Структуру та зміст історичної свідомості складають інтереси, потреби, уподобання, спогади, передбачення, ідеали, погляди, знання, оцінки, теорії, ідеї, почуття, образи, символи, а також перекази, легенди і міфи, анекдоти та пісні, пов'язані з «історичним» (процесом, періодом, епохою, фактом, подією, явищем, особою). В історичній свідомості поєднані три модусу часу: минуле, сьогодення та майбутнє. Історична свідомість представлена на наступних рівнях: чуттєво-образному (почуття, емоції, образи, символи, асоціації, інтереси, уявлення, враження, мрії), теоретичному філософському (філософсько-історичні погляди, оцінки, значення, смисли), науковому (результати пізнання історичної науки, історичної соціології, історичної психології, історичної антропології), теоретико-практичному або художньому (результати художнього освоєння історії – історичний роман, історичний жанр живопису, історичні анекдоти, перекази, легенди, міфи, пісні), мотиваційно-вольовому (бажання, переваги, потреби), практичному (організація простору в контексті повсякденної практики) рівнях; індивідуальному та колективному; професійному та побутовому (повсякденному).

Носіями історичної свідомості виступають: людина (індивід, особистість), соціальні спільності, соціальні групи, людство. Історична свідомість проявляється в формах історичних образів та історичних знань, філософсько-історичних поглядів, оцінок, ціннісних орієнтирів, смислів та значень, символів, спогадів, передбачень, результатів соціолого-історичного, психолого-історичного пізнання та художнього освоєння «історичного»: переказів, міфів, легенд, анекдотів, пісень.

Таким чином, складність та проблемність вивчення історичної свідомості обумовлена тим, що воно є багатовимірним явищем духовного життя суспільства та особистості, представляючи собою, з одного боку, специфічну форму суспільної свідомості, з іншого боку, вона є складовою всіх форм суспільної свідомості.

Список використаних джерел

1. Кутыкова И. В. Историческое сознание первого постсоветского поколения: монография. Санкт-Петербург: РИЦ ПСПбГМУ, 2016. 240 с.
2. Леопа А. В. Историческое сознание как метод научного познания // Философия и культура. 2012. № 3(51). С. 108-114.
3. Линченко А. А. Знание о прошлом и историческое сознание молодежи в информационном обществе. Люди и тексты. Исторический альманах. Москва: Институт всеобщей истории РАН, 2014. №5. С. 51-82.